

עלון שבועי נחלת שדה

חידושי תורה בדרך הדרוש
והאגדה על פרשת השבוע

מאת מחבר סדרת הספרים "נחלת שדה" על התורה והמועדים

224 ספרות כי תפתח לך את דלתות ה' ויפתח לך את חדר חסדו
לתגובות/הערות/דרשות והרצאות ניתן לפנות לטלפון – 050-4145482,
etayba1@gmail.com ניתן לקבל את העלון במייל

הנושא: אין שכחה שולטת בלימוד של שבת

הוכרחו ישראל ללמוד בצורה זו "סדר משנה" כדי שילמדו ארבע פעמים כדי שלא ישכחו את תלמודם. אולם בשבת אין צורך לכך, כיון שיש סגולה בלימוד של שבת, שלא שולט בו שכחה. כמו שכתב בספה"ק שפת אמת (פרשת כי תשא, תרס"ב) שהשכחה נובעת מחלק הגוף שבאדם. וז"ל: וכמו כן שבת כלל ימי המעשה והוא יומא דנשמתא - יומא דזכירה, דלית ביה שכחה. דכל השכחה מצד הגוף. ובשבת נתגלה זה שורש התורה ומשה רבינו עליו השלום כמו שנאמר: "מ'זמור שיר ל'יום ה'שבת" ראשי תיבות: למש"ה. והתורה שלומדין בשבת אין בה שכחה. עכ"ל.

ונראה לתת הסבר חדש מדוע זוכרים יותר את הנלמד בשבת מהנלמד ביום חול, ואין זה רק דבר סגולי, וזאת על פי מה שמצינו בסנהדרין (כו:): אמר עולא: מחשבת מועלת אפילו לדברי תורה. שנאמר "מפר מחשבות ערומים ולא תעשינה ידיהם תושיה", וכתב על כך רש"י: דאגת הלב על מזונותיו של אדם, מועלת, מהניא לשכוח תלמודו. ממילא הרי בשבת צריך להרגיש כאילו כל מלאכתו עשויה, שכן הפסוק אומר: "ששת ימים תעבוד ועשית כל מלאכתך" - היתכן שאדם יעשה כל מלאכתו? אלא, מסביר רש"י: "כשתבוא שבת יהא בעיניך כאילו כל מלאכתך עשויה, שלא תהרהר אחר מלאכה", והביא זאת הטור בסימן ש"ו סעיף ח'. ולכן כשלומד בשבת בלי דאגות, אינו שוכח את תלמודו.

הגמרא בשבת (קג.) מספרת: תנו רבנן מעשה בחסיד אחד שנפרצה לו פרץ בתוך שדהו ונמלך עליה לגודרה, ונזכר ששבת הוא ונמנע אותו חסיד ולא גדרה, ונעשה לו נס ועלתה בו צלף וממנה היתה פרנסתו ופרנסת אנשי ביתו.

ובענין זה מסופר על האדמו"ר מלעלוב זצ"ל שלפני ארבעים שנה נסע לארה"ב לגייס כספים, כיון שמצבו הכלכלי היה גרוע מאוד, ונסע מעיר לעיר וממדינה למדינה וכל אחד נתן לו סכום, את סבב הנסיעות שלו הוא סיים בעיר טורונטו שבקנדה, ובהיותו שם ביום שבת קודש עם צרור כספו הצליח בן בליעל להיכנס אל בית האכסניה וגנב את כל צרור הכסף, והיה הדבר לפלא שזולת צרור זה לא שלח ידיו בשום דבר אחר מחפצי הבית, כששמע זאת בעל הבית הצטער וחשש מאד מתגובתו של האדמו"ר זצ"ל, אולם כששמע האדמו"ר על הגניבה בבוקר יום השבת, יצא מיד בריקוד ובמחול ושר ניגוני שבת מרוב שמחה וחדוה, שראה זאת בעל הבית הבין שזה אדם קדוש הלך ופירסם את הדברים אצל כל אנשי העיר, ובמוצאי שבת באו לבקש ממנו ברכות ושילמו לו פדיונות נתנו לו נתינות הגונות, וחזר לארץ ישראל בסכום גדול יותר ממה שאסף בתחילה.

"ואתה תדבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתותי תשמור".

והקשה רבי חיים ויטאל ז"ע: מדוע מדגיש הקב"ה ואומר למשה: "ואתה תדבר", וכי את שאר התורה לא הוא מסר לעם ישראל?

וביאר על פי הגמרא בעירובין (נד:), שלמסירת התורה על ידי משה היה "סדר משנה", כלומר היה סדר מסויים שעל פיו לימד משה את התורה לעם ישראל.

"כיצד סדר משנה? משה לימד מפי הגבורה, נכנס אהרן ושנה לו משה פרקו, נסתלק אהרן וישב לשמאל משה, נכנסו בניו ושנה להן משה פרקו. נסתלקו בניו, אלעזר ישב לימין משה ואיתמר לשמאל אהרן. רבי יהודה אומר: לעולם אהרן לימין משה חוזר. נכנסו זקנים ושנה להן משה פרקו, נסתלקו זקנים, נכנסו כל העם ושנה להן משה פרקו.

כלומר, בתחילה לימד משה את אהרן, אחר כך פינה אהרן את מקומו והתיישב לצד משה ואז נכנסו בניו של אהרן: אלעזר ואיתמר, ומשה לימד אותם. אחר כך הם פינו את מקומם והתיישבו לצד משה, ואז נכנסו הזקנים ומשה לימד אותם, לאחר מכן פינו הזקנים את מקומם ואז נכנסו כל העם ולמדו את התורה מפי משה.

מסכת הגמרא: נמצאו ביד אהרן ארבעה, ביד בניו שלשה וביד זקנים שניים, וביד כל העם אחד. נסתלק משה ושנה להן אהרן פרקו, לאחר מכן עזב אהרן את המקום ובניו לימדו את העם ולאחר מכן בניו עזבו והזקנים לימדו את העם. נמצא שבסך הכל למדו העם את התורה ארבע פעמים.

מסיקה הגמרא: מכאן אמר רבי אליעזר: חייב אדם לשנות לתלמידו ארבע פעמים.

אולם בענין מצות שבת אומר הקב"ה למשה: "ואתה תדבר אל בני ישראל לאמר אך את שבתותי תשמור", בשונה משאר התורה, את מצות השבת "אתה תדבר" אתה בעצמך תאמר את הדברים לבני ישראל.

אמר על כך רבי חיים ויטאל: כשבני ישראל יראו שמצות השבת איננה כשאר התורה, שאותה הצטוו משה ללמד את העם בעצמו, יבינו מכך את חשיבות שמירת שבת ואת החומרה המיוחדת שיש בחילולה, ויקפידו יותר בלימוד הלכות שבת.

אולם אפשר לומר שיש כאן גם רמז אחר, הצורך ללמד ארבע פעמים הוא בשביל שלא ישכח את מה שלומד, ולכן

ונראה לתת הסבר שלישי מדוע בלימוד של שבת לא שייך שכחה. אבל בשביל כך עלינו להקדים יסוד חדש בעניינה של השבת:

הגמרא בפסחים (קו.), דורשת על הפסוק "זכור את יום השבת לקדשו" זוכרהו על היין בכניסתו...". וכך נפסק להלכה (א"ח סימן רע"א סעיף ד') "אסור לטעום כלום קודם שיקדש אפילו מים". ויש להתבונן מהו ענין הקידוש שצריך לקדש את השבת בכניסתו ועד כדי כך ההלכה היא שאם לא קידש אסור לטעום כלום? (בשלמא מה שאסור לאכול בלי לברך זה מובן בסברא דאסור להנות מהעולם הזה בלי ברכה כמו שאומרת הגמרא בברכות דף לה. אבל מה ההגיון באיסור טעימה בלי קידוש).

ב. בסוגית הגמרא בסנהדרין (נח): איתא: "אמר ריש לקיש: עובד כוכבים ששבת חייב מיתה. שנאמר: ויום ולילה לא ישבותו". ופירש שם רש"י, שמקרא זה יוצא מידי פשוטו ונדרש על בני האדם, שהם המצווים שלא לשבות ממלאכה יום ולילה שלמים מעת לעת ולבטל קיומו וישובו של עולם. ויש להבין מדוע בן נח אסור לו לשמור שבת. בן נח שיניח תפילין או כל מצוה חוץ מלימוד תורה (עיי' סנהדרין נח-נט) לא מתחייב בנפשו ואם שמר שבת חייב מיתה, מדוע?

ג. שבת (ק"ט): "כל המתפלל בערב שבת ואומר ויכולו שני מלאכי השרת המלוין לו לאדם מניחין ידיהן על ראשו ואומרים לו (ישעיה ו', ז') "וסר עוונך וחטאתך תכופר". שואל על כך החיד"א בספרו דברים אחדים (ח"ב דרוש ל"ג): מדוע צריך שילוהו לביתו ב' מלאכים, ועוד מהו הענין שאומרים לו: "וסר עוונך וחטאתך תכופר"?

שאלה רביעית שאותה שואל ה"אבודרהם" (סדר מעריב של שבת): מה ראו חכמים לתקן בשבת שלש תפילות שונות זו מזו "אתה קדשת", "ישמח משה" ו"אתה אחד" ואילו ב"י"ט לא תיקנו אלא אחת "אתה בחרתנו" לערבית לשחרית ולמנחה?

לכל השאלות הללו יש תשובה אחת, המדרש (בר"ר יא, יח) אומר: "תני רבי שמעון בן יוחאי, אמרה שבת לפני הקב"ה, רבוננו של עולם לכולן יש בן זוג ולי אין בן זוג. אמר לה הקב"ה: כנסת ישראל היא בן זוגך. וכיון שעמדו ישראל לפני הר סיני, אמר להם הקב"ה: זכרו הדבר שאמרתי לשבת, כנסת ישראל היא בן זוגך, היינו דיבור זכור את יום השבת לקדשו". ומאחר שכנסת ישראל היא בן זוג של השבת על כן כמו שצריך לקדש אשה ובלא קידושין אסור להתייחד עמה, כן צריך לקדש את השבת בכניסתו שהוא בבחינת קידושי אשה, ובלא קידושין אסור להתייחד עם השבת ולהתענג בה במאכל ומשתה עד שיקדש.

ועל כן בן נח ששבת חייב מיתה כדין הבא על אשת איש, שהרי השבת בבחינת כלה של עם ישראל.

לפי האמור שהשבת היא בת זוגם של ישראל, אומר החיד"א בספרו דברים אחדים, מטעם זה כמו שמצינו בקידושי אשה שצריך שני עדים כדי שיחול הקידושין, כן שולח הקב"ה שני מלאכים ללוות את האדם בליל שבת לביתו כדי שיהיו בבחינת עדי קידושין שהאדם מקדש את השבת. ומטעם זה אומר החיד"א כאשר באים שני המלאכים שהם עדי קידושין ללוות את איש ישראל מבית הכנסת ושומעים שהוא אומר בתפילה "ויכולו" כדי לקבל את השבת הרי הוא מגלה בזה שהוא בבחינת חתן שנושא לאשה את השבת "כלה מלכתא", והרי מבואר בירושלמי (ביכורים פ"ג ה"ג) כי חתן ביום חופתו מוחלין לו על כל עוונותיו, על כן הם מניחים ידיהם על ראשו ואומרים לו "וסר עוונך וחטאתך תכופר".

האבודרהם הקשה מה הטעם שתיקנו בשבת שלוש תפילות שונות זו מזו: "אתה קדשת", "ישמח משה" ו"אתה אחד". על פי דרכינו כותב הגר"א (ביאורי אגדות ב"ק לב:): וזהו סוד של ג' תפילות: בתפילת ערבית אומרים "אתה קדשת" והוא כנגד ה"קידושין". תפילת שחרית אומרים "ישמח משה" וכו' כליל תפארת בראשו וכו' "כליל" כנגד החופה שהיא הכלילה שאז זה זמן שמחתו של החתן וזהו שנאמר "ישמח משה".

ובתפילת מנחה אומרים: "אתה אחד" והוא כנגד הייחוד, מהלך השבת הוא קירוב אחר קירוב עד שמגיעים למנחה של שבת הוא הזמן של החיבור עם השבת (ולכן בעבר נתבאר בארוכה מעלת תפילת מנחה של שבת, ואחר כך זמן של רעוא דרעוין, ולפי דרכינו כיון שאז נעשה כביכול היחוד ועם ישראל יושבים עם המלכה לבד, ואין רשות לאף משטין ומקטרג להיכנס).

הגמרא בבבא מציעא (נט): אמר רבי חלבו, לעולם יהא אדם זהיר בכבוד אשתו, שאין ברכה מצויה בתוך ביתו של אדם אלא בשביל אשתו שנאמר 'ולאברהם הטיב בעבורה'. והיינו דאמר להו רבא לבני מחוזא, אוקירו לנשייכו כי היכי דתתעתרו, פירוש: כבדו את נשותיכם כדי שתתעשרו.

תקנו חז"ל בג' תפילות של שבת במקום שמונה עשרה ברכות, שבע ברכות, לפי האמור יש לומר כי היות שכנסת ישראל והשבת הם בבחינת חתן וכלה על כן תקנו בתפילה שבע ברכות כנגד שבע ברכות שמברכים את החתן והכלה.

בספר פסקי תשובות (סימן רסב א-ב) הביא בשם המג"א שנוהגים להניח שתי מפות על השולחן שאוכלים עליו סעודות שבת, והטעם הוא כדי שלא יהיה השולחן מגולה בעת ניעור המפה מהפירורין הגם שהוא לרקע קט. ובספר רועה אבן ישראל הביא בשם החוזה מלובלין ז"ע ששולחן מגולה בשבת כשיער מגולה באשה, ע"כ. לדרכינו זה נפלא כמו שאת הכלה מכסין ביום החופה בהינומא, כך שולחן שבת צריך תמיד להיות מכוסה.

וכן איתא במדרש בראשית רבה (פרשה יא): "לא דומה אור פניו של אדם כל ימות השבת (בשבוע) כמו שהוא דומה לשבת". וכן איתא במדרש (שיר השירים רבה פרשה א' אות לו): שחורה אני כל ימות השבוע ונאוה אני בשבת. כמו כן מצינו בחתן - "חתן פניו מאירות כחמה (פרקי דר"א פרק י"ח).

המנהג בבני אשכנז שמלווים את החתן והכלה עם ב' נרות, כך מצינו בשבת שמקבלים את השבת בהדלקת ב' נרות.

לפי זה נבין מדוע השבת מסוגלת לזכרון, כיון שיום השבת הוא יום החתונה בין כנסת ישראל והשבת, ודרכם של חתן וכלה לזכור כל מה שקרה בחתונה עד לפרטים הקטנים ביותר, כיון שזה יום שמחתם שציפו לו וייחלו לו. ולכן הלומד בשבת - ביום חתונתו, זוכר את לימודו.

"להתענג בתענוגים"

מאגר השיעורים של

הרב איתי בן אהרן שליט"א

חייגו: 0772618021

לשיעורים על תנאים ואמוראים הקש שלוחה 3

לשיעורים על פרשת כי תשא הקש שלוחה 1291

לשיעורים על סידור התפילה: הקש 55

לשיעורים על נביא שמואל: הקש 56

בברכת שבת שלום ובשורות טובות.